

Aktivnosti izvanučioničke nastave usmjerene na očuvanje zdravlja djece mlađe školske dobi

Burić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:786000>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Ivona Burić

**Aktivnosti izvanučioničke nastave usmjerene na očuvanje
zdravlja djece mlađe školske dobi**

DIPLOMSKI RAD

Slavonski Brod, 2019

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

**Aktivnosti izvanučioničke nastave usmjerene na očuvanje
zdravlja djece mlađe školske dobi**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Prirodoslovlje II

Mentor: prof. dr. sc. Irella Bogut

Sumentor: mr. sc. Željko Popović, prof. v. šk.

Student: Ivona Burić

Matični broj: 2769

Modul: A

Slavonski Brod

Rujan, 2019.

SAŽETAK

Nastavu je moguće organizirati u posebnim uvjetima, izvan učionice i školske zgrade, neovisno o mjestu odvijanja te vremenu trajanja. Izvanučioničko učenje odnosi se na učenje o prirodi, društvenome položaju, odnosu prirode i društva, o sebi i drugima te na stjecanje različitih praktičnih vještina. Prilikom ovakvog učenja stečena znanja posljedica su opažanja, razmišljanja, pronalaženja i otkrivanja (Rickinson i sur., 2004).

U ovom se radu objašnjava važnost provođenja vremena na otvorenom za djecu školske dobi, prikazuju se prednosti izvanučioničke nastave, opisuju se nastavne posjete i izleti, nastavne ekskurzije i škola u prirodi kao oblici izvanučioničke nastave te njihov utjecaj na zdravlje učenika.

Ključne riječi: *izvanučionička nastava, izleti, nastavne ekskurzije, škola u prirodi, zdravlje učenika*

ABSTRACT

Teaching can be organized in special forms outside the classroom and school building, regardless of the location or duration. Teaching outside the classrooms refers to learning about nature, social status, the relationship between nature and society, about yourself and others, and it also refers to the acquisition of various practical skills. This form of learning results with knowledge acquired by observation, reflection, finding and discovering (Rickinson i sur., 2004).

This paper explains the importance of spending time outdoors for school-age children, shows the benefits of teaching outside the classroom, describes outside-the-classroom visitations, field trips, and teaching in nature as forms of teaching outside the classroom, and their impact on the health of school children.

Keywords: *extracurricular classes, field trips, teaching excursions, school in nature, student health*

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	IV
ABSTRACT	IV
SADRŽAJ	V
1. UVOD	
2. VAŽNOST BORAVKA NA OTVORENOM ZA UČENIKE MLAĐE ŠKOLSKE DOBI	2
3. IZVANUČIONIČKA NASTAVA	4
3. 1. Razvoj izvanučioničke u pedagoškoj praksi u Hrvatskoj	4
3. 2. Zadaće izvanučioničke nastave	6
3. 3. Usporedba didaktičkih specifičnosti izvanučioničke nastave u odnosu na učioničku nastavu.....	7
3. 4. Istraživačka izvanučionička nastava	14
4. NASTAVNE POSJETE I ŠKOLSKI IZLETI	16
4. 1. Izvanučionički prostori u školi.....	17
4. 2. Prirodni objekti u neposrednom okruženju škole.....	19
5. NASTAVNE EKSKURZIJE	20
5. 2. Nedostaci i problemi nastavnih ekskurzija	21
5. 3. Vrste nastavnih ekskurzija	21
6. ŠKOLA U PRIRODI.....	24
6. 1. Ciljevi škole u prirodi.....	24
6. 1. 1. Zdravstveno-rekreativni ciljevi škole u prirodi	24
6. 1. 2. Obrazovno-odgojni ciljevi škole u prirodi.....	26
6. 1. 3. Socijološki ciljevi škole u prirodi	27
6. 2. Aktivnosti škole u prirodi	28
7. NASTAVNA PRIPREMA ZA JEDNODNEVNU NASTAVNU POSJETU BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI	31
7. ZAKLJUČAK.....	37
LITERATURA	38

1. UVOD

U hrvatskom sustavu odgoja i obrazovanja najčešća je učionička organizacija nastave u kojoj učenici svakodnevno borave i uče u svojoj učionici. Gotovo svi nastavni predmeti, osim tjelesne i zdravstvene kulture, slušaju se u istoj učionici u kojoj učenici dnevno provedu četiri, pet ili pak šest školskih sati.

Nastava prirode i društva, kao što joj i sam naziv kaže, obuhvaća različite prirodne i društvene sadržaje. Prirodni sadržaji, pogotovo u razrednoj nastavi, obuhvaćaju sve ono iz učenikova okruženja, upoznaju ih s prirodom oko njih, u njihovom kraju i zavičaju. Zbog toga, uspješno svladavanje, razumijevanje i primjenjivanje nastavnih sadržaja iz ovog predmeta zahtjeva napuštanje učionica, odlazak u prirodu, odnosno izvanučioničku nastavu.

Izvanučionička nastava na mnoge načine pozitivno utječe na učenike. Izvanučionička nastava organizirana na otvorenom ima utjecaj na zdravstveno stanje učenika, stoga se u prvom dijelu rada ukratko objašnjava važnost boravka na otvorenom djece mlađe školske dobi. U daljnjim poglavljima rada detaljnije se objašnjava izvanučionička nastava, prikazuje se kratka povijest ovakvog oblika nastave u Hrvatskoj, prednosti nad drugim oblicima nastave te podjela izvanučioničke nastave.

2. VAŽNOST BORAVKA NA OTVORENOM ZA UČENIKE MLAĐE ŠKOLSKE DOBI

21. stoljeće donijelo je veliki razvoj informatike i tehnologije. Tehnologija je danas sastavni dio svačijeg života, svima je dostupna i svakodnevno smo okruženi njome. Učenici mlađe školske dobi odrastaju uz nju i nerijetko su informatički pismeniji od svojih roditelja i učitelja. Tehnologija ima mnogo pozitivnih strana, ali isto tako i onih negativnih. Učenici veliki dio vremena provode istražujući i igrajući se mobitelima, tabletima i računalima.

Često, zbog takvog načina zabave, učenici većinu dana provode u zatvorenim prostorima i sve manje borave u prirodi. Priroda i boravak u njoj, na svježem zraku, od velikog je značaja za sve ljude, a pogotovo za djecu. Neke od vrijednosti interakcije djece s prirodom su:

- Djeca se često vole igrati u prirodnim ili divljim prostorima.
- Takvi prostori privlače djecu zbog svoje raznolikosti i osjećaja bezvremenosti.
- Dječji pristup prirodi pruža važan aspekt odrastanja, uz mnoge odrasle koji se prisjećaju prirodnih ili vanjskih prostora kao najznačajnijih mjesta u djetinjstvu.
- Način na koji se djeca odnose jedni prema drugima može biti pod snažnim utjecajem tipova prirodnih elemenata u okruženjima u kojima se odvija igra.
- Djeca moraju razviti osjećaj za mjesto.
- Imaju korist od izravnog dodira s prirodnim aspektima njihovog okoliša, uključujući vegetaciju, tla, ljude i životinje.
- Ako djeca izgube pristup svom okruženju, lišeni su prilike za razvijanjem osjećaja za mjesta.¹

Uzelac u svojim brojim radovima i knjigama naglašava korisnost iskustva stečenog u okruženju i prirodi. Smatra kako je korisno izvoditi djecu u razna okruženja kako bi kasnije mogla crtati, čitati, pisati, oslušivati zvukove, šumove i tonove, pjevati, svirati na instrumentima od prirodnog materijala, slikati i tako steći znanje o mnogočemu iz okoliša. Navodi kako za razvoj osjetljivosti djece za okoliš treba polaziti

¹*Djeca, okoliš i održivi razvoj*. Pribavljeno 26. srpnja 2019. sa https://www.ufri.uniri.hr/files/nastava/nastavni_materijali/190318_dunjaandjic_djecaokolisodrzivirazvoj.pdf

od dječjeg neposrednog iskustva, zabavljati ih i buditi u njima osjećaje za prirodu i okoliš (Uzelac, 1993).

Ključni doprinosi vanjskih prostora za učenike su sljedeći:

- Djeca sa simptomima deficita pozornosti i hiperaktivnosti (ADHD) u boljoj su mogućnosti koncentrirati se nakon kontakta s prirodom (Taylor i sur., 2001).
- Djeca koja se igraju redovito u prirodnim sredinama pokazuju više napredne motoričke sposobnosti i vještine, uključujući i koordinaciju, ravnotežu i pokretljivost i rjeđe su bolesna (Fjørtoft i Sageie, 2000).
- Kad se djeca igraju u prirodnim sredinama, njihova igra je raznolika, maštovita i kreativna koja potiče jezične i suradničke vještine (Moore i Wong, 1997).
- Izloženost prirodnim sredinama poboljšava kognitivni razvoj djece poboljšavajući njihovu svijest, zaključivanje i vještine promatranja (Moore i Wong, 1997).
- Priroda odbija utjecaj životnog stresa na djecu i pomaže im u bavljenju nedaćama. Što je veće izlaganje prirodi, to je veća prednost i otpornost na stres (Wells i Evans, 2003).
- Priroda pomaže djeci razviti ovlasti promatranja i kreativnosti i ulijeva osjećaj mira i usklađenosti sa svijetom (Crain, 2001).
- Rana iskustva s prirodnim svijetom pozitivno su povezana s razvojem mašte i osjećajem divljenja (Cobb, 1977).
- Divljenje je važan motivator za cjeloživotno učenje (Wilson, 1997).
- Prirodna okolina stimulira društvenu interakciju između djece (Moore, 1986).

3. IZVANUČIONIČKA NASTAVA

Nastava Prirode i društva, kao što i sam naziv kaže, podučava učenike o prirodi i svemu što nas okružuje, stoga je i za izvođenje nastave potrebno izaći izvan učionice i otkrivati i istraživati prirodu.

Nastavu je moguće organizirati u posebnim uvjetima, izvan učionice i školske zgrade, neovisno o mjestu odvijanja te vremenu trajanja. Izvanučioničko učenje odnosi se na učenje o prirodi, društvenome položaju, odnosu prirode i društva, o sebi i drugima te na stjecanje različitih praktičnih vještina. Prilikom ovakvog učenja stečena znanja posljedica su opažanja, razmišljanja, pronalaženja i otkrivanja (Rickinson i sur., 2004).

De Zan smatra kako svu nastavu ustrojenu izvan učionice možemo nazvati izvanučioničkom nastavom, bez obzira na mjesto i vrijeme trajanja (De Zan, 2000).

Tijekom povijesti javljalo se više teorija na kojima su se temeljile izvanučioničke aktivnosti kao što su *romantičarski povratak prirodi*, *avanturistička pedagogija*, *pedagogija rizika*, *suočavanje s rizikom* (Wattchow and Brown, 2011).

J. A. Komensky zahtijevao je da učenici u školi, osim riječi, upoznaju stvari. Smatrao je kako nastava treba biti u skladu s prirodom te kako učenici prirodu trebaju zorno upoznati, promatrajući stvari i pojave, a ne pomoću riječi ili slika (De Zan, 2000).

U djelu *Emil ili o odgoju*, J. J. Rousseau govori o važnosti prirodnih znanosti i upoznavanju prirode promatranjem i kretanjem u njoj, vlastitim radom u vrtu, šumi i slično (De Zan, 2000).

3. 1. Razvoj izvanučioničke u pedagoškoj praksi u Hrvatskoj

Pavao Skok u svojoj knjizi kronološkim redoslijedom objašnjava uvođenje pojma izvanučionička nastava u pedagošku praksu i nazivlje. Neki od značajnijih primjera su sljedeći:

- 1860 godine u Križevcima je otvoreno prvo hrvatsko gospodarsko-šumarsko učilište koje u tjednom rasporedu sati ima *Vježbanje i Šumarske demonstracije u zavodskoj šumi*.
- 1907. godine u Zagrebačkoj Kraljevskoj učiteljskoj školi spominje se plan i program *Naučnog putovanja učiteljskih pripravnika*.

- 1929. godine Franjo Higy-Mandić otvara prvu *šumsku školu* u šumi na Tuškancu u Zagrebu.
- 1937. godine u Pedagogijskom leksikonu spominje se izvanučionička nastava u okvirima *zavičajne nastave* koja se izvodi u prirodi.
- Emil Vuković govori o izvanučioničkoj nastavi pod nazivom *Izleti i logorovanja*.
- U Enciklopedijskom rječniku pedagogije iz 1963. godine spominje se *praktični rad studenata i praktični radovi*, a odnose se na učenike osnovnih škola koji obavljaju aktivnosti u školskom vrtu, ekskurzijama i školskim radionicama.
- Bogosav Kovačević u svojoj knjizi iz 1977. godine iznosi svoje viđenje izvanučioničke nastave.
- 1978. godine Vladimir Poljak na temu *vježbanje* teorijski obrađuje didaktičke pretpostavke potrebne u procesu izvanučioničke nastave.
- 1984. godine u priručniku *Škola u prirodi* grupa autora uvodi i tumači organizaciju škole u prirodi te daju niz praktičnih naputaka.
- 1989. Vladimir Findak u metodici tjelesne i zdravstvene kulture obrađuje poglavlje *zimovanja i ljetovanja* u kojem uz niz naputaka i primjera iznosi bitne činjenice o ovom obliku izvanučioničke nastave.
- 1989. godine Vladimir Poljak u *Pedagoškoj enciklopediji* tumači izvanučioničku nastavu u tri varijante: *izvannastavni rad, izvanrazredni rad i izvanškolski rad*.
- 1993. godine Ladislav Bognar i Milan Matijević u didaktici spominje neke vrste izvanučioničke nastave pod nazivima: *izleti i ekskurzije, škola u prirodi, društveno-korisni i proizvodni rad učenika i školsko dvorište*.
- 1995. godine profesori i studenti Akademije likovnih umjetnosti iz Zagreba odžali su terensku nastavu slikanja.
- 1996. godine pod nazivom *Pučišća* održana je terenska nastava klesanja u kamenu na otoku Braču.
- 1997. godine u knjizi *Ergometodika* Luka Majetić konkretizira važne zadatke i pretpostavke praktičnog učenja vještine rada.
- 1999. godine Ivan De Zan prvi spominje termin izvanučionička nastava te navodi vrste izvanučioničke nastave.
- 2000. godine Ivo Stella izdaje priručnik pod nazivom *Priprema i provedba školskih izleta, ekskurzija i putovanja*.

- 2000. godine u knjizi *Rječnik suvremenog obrazovanja* Stanko Antić koristi najviše termina izvanučioničke nastave (Skok, 2002).

3. 2. Zadaće izvanučioničke nastave

Temeljne zadaće izvanučioničke nastave su sljedeće:

- Povezivanje, primjena i u praktičnom radu, provjeravanje znanja koje je stečeno u učionici, s potrebama rada u praksi.
- Snalaženje u novim (prirodnijim) okolnostima učenja i nastave tj. učenje u neposrednoj životnoj praksi.
- Upoznavanje novih (izvanučioničkih) čimbenika učenja i nastave, koji bitno utječu na rezultat učenja.
- Navikavanje učenika i studenata na izvanučioničke oblike komuniciranja među subjektivnim čimbenicima nastave: profesor-učenici studenti, te stručnjaci radnog procesa, gdje se izvodi terenska nastava.
- Navikavanje učenika i studenata na izvanučioničke (pretežito) primarne izbore znanja.
- Preispitivanje svojih profesionalnih želja i stečenog školskog znanja s profesionalnim radnim zahtjevima u neposrednoj praksi.
- Upoznavanje učenika i studenata s radnim pretpostavkama i drugim uvjetima za samostalno (autodidaktičko) učenje.
- Upoznavanje učenika i studenata s temeljnim metodama rada i ergonomskim čimbenicima u njihovoj profesiji.
- Upoznavanje učenika i studenata s potencijalnim čimbenicima opasnosti na radu u njihovoj profesiji.
- Upoznavanje učenika i studenata s pravilima, metodama i sredstvima zaštite na radu u njihovoj profesiji.
- Upoznavanje učenika i studenata s metodologijom pristupa izazovima za uspješne poslovne poduhvate u njihovoj profesiji.
- Upoznavanje učenika i studenata s mogućnostima inventivnog rada i stvaralačkog učenja u njihovoj profesiji.

- Odgoj i obrazovanje učenika i studenata za razumijevanje, čuvanje i unapređivanje okoliša i svih prirodnih resursa na Zemlji, kao i navikavanje na život i rad u prirodi i u skladu s prirodom.
- Upoznavanje i odgoj učenika i studenata s kulturnom baštinom, vrijednostima i civilizacijskim dostignućima u Hrvatskoj kako i odgoj i obrazovanje za razumijevanje kulturne baštine i civilizacijskih dostignuća drugih naroda i država - u interkulturalnim aspektima.
- Upoznavanje učenika i studenata s uzrocima i mogućim posljedicama onih potencijalnih opasnosti koje stvaraju sami ljudi kao što su rasna, vjerska i nacionalna mržnja, zagađivanje okoliša, nered iskorištavanje drugih ljudi, stvaranje socijalnih razlika na temelju nepoštivanja tuđega rada.
- Odgoj i obrazovanje učenika i studenata za snalaženje u opasnim situacijama koje proizlaze iz prirodnih pojava na Zemlji (potresi, požari, poplave) i iz drugih prirodnih i izazvanih nepogoda (Skok, 2002: 12 – 14).

3. 3. Usporedba didaktičkih specifičnosti izvanučioničke nastave u odnosu na učioničku nastavu

Tablica 1. Usporedni prikaz didaktičkih specifičnosti izvanučioničke u odnosu na učioničku nastavu
(Skok, 2002: 14 – 18)

	OPĆE DIDAKTIČKE ZNAČAJKE	TEMELJNE ZNAČAJKE UČIONIČKE NASTAVE	OSOBITOSTI I POSEBNOSTI IZVANUČIONIČKE NASTAVE
CILJ (svrha)	Obrazovni aspekti	Funkcionalno znanje na razini kreativnosti koje se stalno obnavlja.	Upotreba stečenih znanja u praksi, korištenje radnih iskustava za nove spoznaje.
	Odgojni aspekti	Sustavno upoznavanje temeljnih vrijednosti.	Ponašanje u procesu rada s usvojenim vrijednostima.
	Radna ostvarivost	Učenje pod vodstvom nastavnika uz korištenje	Učenje u neposrednom procesu rada.

		udžbenika, nastavnih sredstava i pomagala.	
ZADACĀE	Znanje	Sustavno stjecanje znanja i učenja za snalaženje u novim izvorima znanja.	Povezivanje teorijskog znanja s neposrednom praksom u procesu rada.
	Vještine	Učenje školskih vještina počinje na elementarnoj razini i dalje se razvija pretežito za verbalno-simboličko komuniciranje.	Učenje praktičnih vještina u procesu rada i spajanje elementarnih vještina u cjelovit radni učinak.
	Navike	U procesu izvanučioničke nastave.	U procesu učenja uz rad i u procesu rada, dolaze do izražaja pretežito motoričke navike.
	Stavovi	U procesu izvanučioničke nastave dolaze do izražaja kognitivna i emocionalna komponenta.	U procesu rada, pored kognitivne i emocionalne, dolaze do izražaja i konativne komponente.
SADRŽAJ	Izvori znanja	Nastavnik, udžbenici i pomoćna literatura uz korištenje nastavnih sredstava i pomagala.	Potrebe, rezultati i drugi izazovi u neposrednom procesu rada.
	Opseg	Određen nastavnim planom i programom.	Prožimaju se, ali i prelaze okvire nastavnog plana i programa.
	Dubina	Određen nastavnim planom i programom.	Prožimaju se, ali i prelaze okvire nastavnog plana i programa.
	Nepoznate informacije	Samo ako ih netko od učenika i nastavnika iznese.	Spontano proizlaze iz procesa rada.
	Taksonomija	Normativno sređeni, klasificirani.	Spontano proizlaze iz procesa rada.
ORGANIZACIJA	Prostor	U školi.	Športski poligon, muzej, galerija, prometni poligon, šuma, polje, gradilište, tvornica, turističko središte.

	Mjesto učenja	Učionice, klasične ili specijalizirane.	Radni prostor prilagođen za učenje.
	Vrijeme učenja	Određeno organizacijom radnog dana škole – rasporednom sati.	Određeno rasporedom rada, a poglavito tehnološkim uvjetima radnog procesa.
	Suradnici	Ravnatelj, dekan, pedagog, psiholog, knjižničar, roditelji.	Ravnatelj odmarališta, voditelj športskog poligona, šef radilišta, instruktor predradnik, poslovođa, kustos.
	Nepredviđene okolnosti	Tipične školske.	Uglavnom proizlaze i iz procesa rada (nezgode i povrede, požari, tehnološki zastoji).
METODE	Usmeno izlaganje nastavnika (edukatora), suradnika, instruktora i drugih osoba koje su u ulozi voditelja nastavnog procesa	Jedna od najstarijih, u učioničkoj nastavi najviše korištenih i nezamjenjivih metoda s kojom najčešće počinje i završava nastavna jedinica.	U izvanučioničkoj nastavi koristi se po potrebi – simultano i parcijalno, a što ovisi o taksonomiji sadržaja, izvorima informacija u procesu rada i drugih objektivnih i subjektivnih okolnosti i nepoznanica.
	Rad s tekstom	Bilo da metodu rada s tekstom, u procesu nastave koristi nastavnik, njegovi suradnici ili učenici, u učioničkoj je nastavi rad s tekstom važna metoda koju se u nekim nastavnim jedinicama ne može izostaviti.	U izvanučioničkoj se nastavi metoda rada s tekstom vrlo rijetko i sasvim drukčije koristi. To su u glavnom razne obavijesti o izvorima, znanja o opasnostima posjetitelja (na strojevima) u zoološkom vrtu, obavijesti o zaštiti okoliša i promidžbemi materijal.

	Opisivanje	Metoda opisivanje stvari i pojava događaja i procesa se koristi u svrhu konkretizacije dinamičnosti i što realnijeg približavanja stvarnosti učenicima bilo uz nastavna sredstva ili bez njih.	U izvanučioničkoj se nastavi metodom opisivanja znatno konkretnije, ali bez školske sistematičnosti, prikazuje životna zbilja stvari, pojava, događaja i procesa, naročito ako ih je moguće promatrati i opisivati u izvornim okolnostima.
	Pismeni i ilustrativni radovi	Pismeni i ilustrativni radovi učenika i nastavnika su nezamjenjiva metoda u učioničkoj nastavi u svrhu zornog prikazivanja pojava, procesa i događaja u stvarnosti.	U izvanučioničkoj se nastavi koriste u pripremanju, tijekom i nakon ostvarivanja (nastavne posjete, izleta, ekskurzije, ljetovanja, zimovanja, logorovanja i terenske nastave).
	Demonstracija životne zbilje	Prikaz životne zbilje ostvaruje se demonstracijom: odnosa, pokreta, pojava i procesa, putem slika, filmova, nastavnih uređaja i slično.	U izvanučioničkoj se nastavi umjesto demonstracije, prikazuje živa zbilja pojava, procesa i događaja, kojima se nastava može prilagoditi ili se u svrhu nastave mogu organizirati.
	Induktivna metoda (analiza u nastavi)	Na temelju nastavnikovog izlaganja ili drugih izvora znanja induktivnom se metodom mišljenje (rasuđivanja) na temelju pojedinačnog i posebnog, a što se utvrđuje na činjenicama, zaključuje o općem. Tako se misaonom aktivnosti dolazi do generalizacija.	U izvanučioničkoj se nastavi u procesu rada na arheološkom lokalitetu, u laboratoriju, u botaničkom vrtu, u rasadniku, tvorničkoj hali, na polju, na farmi), gdje se uči induktivna je metoda evidentna i prisutna u procesu učenja i rada.

	<p>Deduktivna metoda (sinteza u nastavi)</p>	<p>Na temelju poznatih principa i sudova, tijekom nastave se može učenike i studente, na individualnim zadacima vježbati, gdje oni pronalaze posebno i pojedinačno. Deduktivna misaona operacija u procesu učioničke nastave ovisi o brojnim čimbenicima, a poglavito o nastavnikovim sposobnostima, intelektualnim mogućnostima učenika/studenata i opremi specijalizirane učionice.</p>	<p>U izvanučioničkoj se nastavi u procesu rada (na arheološkom lokalitetu, u laboratoriju, u botaničkom vrtu, u rasadniku, u tvorničkoj hali, na polju, na farmi), gdje se uči i procesu rada. Deduktivnu se metodu lakše prepoznaje i razumije i u praksi koristi, nego u učioničkoj nastavi.</p>
	<p>Eksperimentalna metoda (istraživanje na primjerima)</p>	<p>U učioničkoj nastavi eksperimentalna metoda se primjenjuje u tri etape i to: Teorijskim tumačenjem pojma eksperimenta, učenike se priprema za učenje u eksperimentalnoj nastavi na demonstracijskim vježbama – nastavnik izvodi školske vježbe a učenici promatraju i vode protokol praćenja, učenici sami izvode eksperimente individualno, u parovima ili u grupama od 3 do 5 učenika.</p>	<p>Za izvanučioničku nastavu u procesu rada, učenike treba pripremiti za sudjelovanje u izvođenju eksperimenata u neposrednom procesu rada. U tom procesu učenja, učenici najprije prate rad promatranjem, a zatim vode protokol, asistiraju, a nakon toga i samostalno izvode eksperimente.</p>

SREDSSTVA	Objekti	Učionice – klasične ili specijalizirane i ostali školski prostori (laboratoriji, radionice i drugi prostor).	Radni prostor: muzej, galerija, šuma, polje, obrtnička radionica, tvornica, pristanište, aerodrom, autobusni i kamionski kolodvor, turističko središte, zoološki vrt, botanički vrt, farma, gospodarstvo za seoski turizam.
	Materijali	Potrošni materijal za pisanje, likovnu i tehničku kulturu (papir, plastika, glina, kamen, željezo, drvo, tkanine, građevinski i drugi materijali za učenje u strukovnim školama) koji služe za vježbanje u školskim radionicama i laboratorijima.	U izvanučioničkoj se nastavi koriste materijali koji služe u neposrednom procesu rada.
	Alati	Nastavna sredstva i pomagala u klasičnim i specijaliziranim učionicama uključujući i prateće školske prostore (školsko igralište, školski prometni poligon i školsku zadrugu).	U izvanučioničkoj se nastavi koriste alati koji služe u neposrednom procesu rada.
	Uređaji	Uređaji koji služe kao nastavna sredstva u učioničkoj nastavi.	U izvanučioničkoj se nastavi koriste uređaji koji služe u neposrednom procesu rada.
	Instrumenti	Instrumenti koji služe kao nastavna sredstva u učioničkoj nastavi.	U izvanučioničkoj se nastavi koriste instrumenti koji služe u neposrednom procesu rada.
	Prometna sredstva	Znakovi i simulatori	U izvanučioničkoj nastavi služe prilagođena prometna sredstva.

EVALUACIJA	Ostvarenog cilja	Školska evaluacija koja obuhvaća pedagoško dijagnosticiranje na početku školske godine, sustavno praćenje tijekom školske godine i rezultate ostvarivanja nastavnog plana i programa tijekom cijele školske godine.	Društvena evaluacija koja obuhvaća sve elemente školske evaluacije u kojoj su još obuhvaćene komponente radne učinkovitosti, gdje se ostvaruje izvanučionička nastava, a u usporedbi s podacima o društvenom brutoproizvodu u državi.
	Pojedinih zadaća	Individualni uspjeh na temelju samoevaluacije učenika u usporedbi s procjenom osobnih mogućnosti. Zajednička procjena uspjeha na razini škole.	Individualni uspjeh na temelju samoevaluacije učenika i studenata u usporedbi s procjenom osobnih mogućnosti. Procjena ostvarenih zadaća od strane kompetentnih stručnjaka, praćenje uspjeha u procesu rada.
	Kognitivnih znanja	Individualni uspjeh na temelju samoevaluacije učenika u radnom procesu u usporedbi s procjenom osobnih mogućnosti. Individualni uspjeh na temelju ocjene znanja od strane razrednog ili predmetnog nastavnika	Individualni uspjeh na temelju samoevaluacije učenika i studenata u primjeni znanja u procesu rada. Individualni uspjeh na temelju produktivnosti rada. Individualni uspjeh na temelju procjene stručnjaka u procesu rada.
	Vještina	Procjena razine uvježbanosti vještina od strane nastavnika. Procjena vještina na temelju testa spretnosti, testa interesa i testa sposobnosti za zvanje.	Procjena uspješnosti vještina u procesu rada od strane stručnjaka. Procjena uspješnosti vještina na temelju postignutih rezultata rada.

	Navika	Individualna procjena navika na temelju školskog uspjeha.	Individualna procjena navika na temelju postignutih rezultata rada u procesu rada.
	Sposobnosti	Individualna procjena sposobnosti na temelju školskog uspjeha, test sposobnosti i uvjeta učenja u školi i izvan škole.	Individualna procjena sposobnosti na temelju rezultata rada i podataka o uvjetima rada.

3. 4. Istraživačka izvanučionička nastava

Istraživačka izvanučionička nastava je iznimno vrijedna jer omogućuje:

- suodnos (korelaciju) među sadržajima različitih nastavnih predmeta
- promatranje određenog problema s različitih stajališta (Borić, 2009: 4).

Istraživačkom izvanučioničkom nastavom učeniku je omogućena nastava utemeljena na procesu poučavanja umjesto isključivo na predavanju/izlaganju i tako ga se rasterećuje sadržajima enciklopedijskog značenja (Borić, 2009: 7).

Zadaci izvanučioničke istraživačke nastave su:

- razvijanje stavova i ponašanja pobuđivanjem učeničke znatiželje,
- razvijanje povoljnih stavova naspram učenja kroz radosne i smislene aktivnosti izvan učionice,
- izoštravanje učenikove percepcije i uočavanja promjena u okolišu i pružanje učenicima iskustva uživanja u otkrivanju komponenata vlastitog zavičaja,
- uživanje u proučavanju tema povezanih s prirodom i društvom i zahtijevanje produblivanja interesa po pitanju tih tema,
- razumijevanje problema i stjecanje znanja putem razvijanja boljeg razumijevanja prirode problema o kojima se raspravlja u učionici, odnosno u literaturi,
- osposobljavanje učenika da misle i zahtijevaju stjecanje znanja kroz osobna iskustva i putem razumijevanja veza između prirodnoga okoliša i ljudskih aktivnosti,
- razlikovanje nužno potrebnih i nebitnih informacija,

- razvijanje vještina u prikupljanju podataka, bilježenju, zapisivanju i analiziranju,
- razvijanje vještina suradničkog i timskog rada, rada u grupama (Borić, 2009: prema UNESCO, 2002).

4. NASTAVNE POSJETE I ŠKOLSKI IZLETI

Nastavna posjeta je vrsta nastave i organiziranog učenja izvan učionice koja se ostvaruje pod vođenjem nastavnika i suradnika u trajanju od nekoliko školskih sati do jednog dana. U nastavnim posjetama, osim nastavnika, poželjno je i sudjelovanje vanjskih suradnika pa tako npr. za unaprjeđenje rada u školskom vrtu vanjski suradnik može biti vrtlar, za upoznavanje mjera protupožarne zaštite u školi u njezinoj okolini kao vanjski suradnik može doći vatrogasac i slično (Skok, 2002).

Prema *Pravilniku o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole* školski izlet je oblik izvanučioničke nastave koji obuhvaća poludnevni ili cjelodnevni zajednički odlazak učenika i učitelja/nastavnika/odgajatelja u mjesto u kojem je škola ili izvan njega, a koji organizira škola u svrhu ispunjavanja određenih odgojno-obrazovnih ciljeva i zadaća².

Posjet je poseban oblik odgojno-obrazovne aktivnosti izvan škole. Izvodi se na lokalitetu od posebne vrijednosti (arheološke, geološke, botaničke...), u ustanovama i institucijama (muzej, galerija, kazalište, kino, tvornica, elektrana, vatrogasna postaja...) i sl. u svrhu ispunjavanja određenih odgojno-obrazovnih ciljeva i zadaća³.

Veliki je izbor izvora znanja nastavnih posjeta. Nastavne se posjete mogu organizirati gotovo posvuda ako su dobro isplanirane i ako imaju odgojnu, obrazovnu ili zdravstvenu svrhu. Pavao Skok svrstava čimbenike u kojima se ostvaruju nastavne posjete u šest skupina:

- Izvanučionički prostori u školi – školski vrt, školsko prometno vježbalište, školsko igralište;
- Prirodni objekti u neposrednom okruženju škole – obližnje polje, šuma, park, livada, bara, jezero, rijeka, more;
- Gospodarski objekti u zavičaju – trgovina, farma, mlin, pilana, obrtnička radionica, tvornica i drugo;
- Ustanove i komunalni objekti – ambulanta, pošta, općina, autobusna i željeznička postaja, pristanište i drugo;

² Agencija za odgoj i obrazovanje. *Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole*. Pribavljeno 7. 8. 2019. sa <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=5853&naziv=pravilnici>

³ Agencija za odgoj i obrazovanje. *Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole*. Pribavljeno 7. 8. 2019. sa <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=5853&naziv=pravilnici>

- Kulturne i vjerske institucije – knjižnica, čitaonica, atelje, galerija, muzej, kazalište, kulturni i vjerski spomenici, crkve i drugi vjerski objekti te razne zbirke kulturnog i povijesnog značaja;
- Ostali čimbenici odgoja i obrazovanja u zavičaju – lokalni govor, običaji, narodni folklor i druge osobitosti prirodnih pojava i društvenih događanja (Skok, 2002: 24).

4. 1. Izvanučionički prostori u školi

Gotovo svaka osnovna škola okružena je dodatnim sadržajima: školskim vrtom, dvorištem, cvijetnjakom, igralištem, vježbalištem i slično. Svi sadržaji koji se nalaze na području škole mogu se iskoristiti u svrhu održavanja izvanučioničke nastave.

Izvanučionička nastava u izvanučioničkim prostorima škole ima mnoge pozitivne utjecanje na zdravlje učenika, pogotovo za učenike koji boluju od različitih alergija i bolesti dišnog sustava. Organizacijom izvanučioničke nastave u školskom dvorištu učenici borave na svježem zraku umjesto u učionici. Ovakav oblik nastave pogoduje nastavi Likovne kulture u kojoj učenici rade različitim likovnim tehnikama od kojih mnoge imaju specifične mirise koji se zadržavaju u učionici, dok se izvan učionice, u vrtu ili dvorištu, ti mirisi gotovo i ne osjete.

Nastava Tjelesne i zdravstvene kulture u potpunosti se može organizirati izvan škole. Sve se aktivnosti, tjelovježba, različite vježbe i strukture, igre, mogu izvoditi na školskom igralištu, travnjaku i slično. Nastava Tjelesne i zdravstvene kulture poželjna je i moguća u vrijeme zimskih mjeseci kada postoji velik izbor aktivnosti na snijegu.

U školskom vrtu, ako ga škola ima, učenici se mogu baviti vrtlarenjem i uzgajanjem povrća i voća. Učenici, osim boravka na otvorenom, u ovakvom obliku nastave bave se fizičkim aktivnostima te na kraju jedu zdrave plodove svojega rada. Ovakve aktivnosti mogu se podići na višu razinu organizacijom učeničke zadruge u kojoj će se obavljati različite aktivnosti, ovisno o mogućnostima i resursima.

Na brojnim se sadržajima u školskom vrtu, na školskom prometnom vježbalištu i na školskom igralištu mogu ostvariti temeljne odgojne i obrazovne zadaće kao što su:

- Stjecanje znanja i razvijanje sposobnosti za snalaženje u prostoru i vremenu
- Stjecanje i razvijanje interesa za spoznaje o zakonitostima u prirodi i društvu
- Razvijati sposobnosti i navika kod učenika na opažanju neposrednih izvora znanja

- Razvijanje kod učenika ekološke svijesti
- Razvijanje kod učenika fizičkih sposobnosti i znanja
- Stjecanje znanja i razvijanje interesa o tehničkoj kulturi
- Stjecanje navika i novih saznanja o zaštiti na radu i higijeni rada
- Razvijanje pozitivnog odnosa prema radu
- Razvijanje, kod učenika, pozitivnog i učinkovitog demokratskog komuniciranja
- Stjecanje spoznaja i razvijanje kod učenika interesa za istraživanje njihove neposredne stvarnosti (Skok, 2002: 24).

Slika 1. Osnovna škola Dobriše Cesarića u Zagrebu – uređenje školskog vrta

(pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://www.skolskiportal.hr teme/sve-sto-znam-naucio-sam-u-izvannastavnim-aktivnostima/kako-urediti-urbani-skolski-vrt/>)

Slika 2. Osnovna škola Dobriše Cesarića u Zagrebu – ureden školski vrt

(pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://www.skolskiportal.hr teme/sve-sto-znam-naucio-sam-u-izvannastavnim-aktivnostima/kako-urediti-urbani-skolski-vrt/>)

4. 2. Prirodni objekti u neposrednom okruženju škole

Prirodni objekti koji se nalaze u neposrednom okruženju škole mogu biti polja, parkovi, šume, njive, rijeke, more, jezera, bare, vinogradi, zoološki vrtovi, pašnjaci, nacionalni parkovi, parkovi prirode i slično.

Posebne odgojne i obrazovne zadaće u ovoj skupini nastavnih posjeta su:

- Razvijati kod učenika interes, potrebe i navike u opažanju i motrenju prirodnih pojava
- Interes, potrebe i navike da racionalno koriste prirodne resurse i da žive u prirodi i u skladu s prirodom
- Interes i sposobnosti za dobro prepoznavanje opasnosti otrovnih biljaka i opasnih životinja, koje žive u prirodnim prostorima
- Odgovornost za održavanje zdrave biološke ravnoteže u prirodi
- Bioetičke kriterije za dobro djelovanje u cilju zaštite i unapređivanja okoliša (Skok, 2002: 28).

5. NASTAVNE EKSKURZIJE

Prema Skoku (2002) školska ekskurzija je vrsta izvanučioničke nastave, koja se, s obzirom na prostor, neposredne izvore znanja, posebnosti didaktičke strategije, objektivne okolnosti i niz drugih čimbenika i zahtjeva, ostvaruje izvan učionice (u prirodi, na putovanju kroz prirodu i kroz turistička, proizvodna i športska središta, u posjetama kulturnim spomenicima, doživljavanje prirodnih fenomena, društvenih i sportskih događaja) (Skok, 2002: 80).

Prema De Zanu (2000) Nastavna ekskurzija u nastavi prirode i društva je nastava izvan učionice, primjerice u školskom vrtu, parku, šumi, proizvodnoj radionici, tvornici, ustanovi, muzeju i drugdje gdje učenici spoznavaju nastavne sadržaje na neposrednoj stvarnosti. Ona ima veliku važnost jer se predmeti spoznavanja nalaze u svom prirodnom okruženju ili mjestu proizvodnje (De Zan, 2000: 282).

Prema Pravilniku o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole školska ekskurzija je oblik izvanučioničke nastave koji obuhvaća višednevno putovanje radi posjeta prirodnim, kulturnim, povijesnim, sportskim i tehničkim središtima koje organizira škola u svrhu ispunjavanja određenih odgojno-obrazovnih ciljeva i zadaća⁴.

5. 1. Važnost nastavnih ekskurzija

Nastavne ekskurzije kao oblik izvanučioničke nastave važne su jer:

- Izvan učionice učenici zaista promatraju i proučavaju svoje okruženje (De Zan, 2000: 282).
- Nastavne ekskurzije povoljno utječu na razvitak samostalnog promatranja i potiče učenike na promatranje okruženja (De Zan, 2000).
- Boraveći izvan učionice, učenici povezuju znanja s prirodom i životom uopće (De Zan, 2000: 282).

⁴ Agencija za odgoj i obrazovanje. *Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole*. Pribavljeno 7.8.2019. sa <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=5853&naziv=pravilnici>

- Ekскурzije su odlična prilika za naglašavanje ljepota prirode u domovini te dužnosti ljudi da čuvaju i unaprjeđuju okoliš. Također, na ekskurzijama učenici uče pravilnom ponašanju u prirodi, a učitelji vlastitim primjerom pokazuju kako se gradi ljubav prema prirodi (De Zan, 2000).
- Razlozi za organizaciju ekskurzija su spoznajni, motivacijski i rekreacijski. Također, ekskurzije imaju socijalizacijske funkcije (Bognar, Matijević, 1993).
- Na ekskurziji učenici imaju konkretne dužnosti (higijeničari, redari, vodiči, opskrbljivači, čuvari oruđa, grupovođe, zapisničari i sl.) koji pridonose formiranju radnih navika i odgovornosti u radu (Bezić, 1998:105).

5. 2. Nedostaci i problemi nastavnih ekskurzija

Nastavne ekskurzije, osim mnogo pozitivnih strana, imaju i nekoliko nedostataka:

- Pripreme nastavne ekskurzije zahtjeva puno vremena
- Nastavne ekskurzije ne mogu se održati u svako doba dana ni godine
- Velik broj učenika na nastavnim ekskurzijama učiteljima otežava rad
- Učenici se izvan učionice teže usredotočuju na objekt spoznavanja (De Zan, 2000).

Nastavne ekskurzije imaju različite procesne probleme:

- Vremenske neprilike
- Kontakti sudionika ekskurzije sa slučajnim osobama
- Tehnički problemi na putovanju
- Bolesti sudionika nastavne ekskurzije
- Iznimne prirodne pojave i društvena događanja
- Djelovanje terorističkih skupina
- Nepredviđeno ponašanje sudionika ekskurzije (Skok, 2002).

5. 3. Vrste nastavnih ekskurzija

Prema Skoku (2002) postoje sljedeće vrste ekskurzija:

- Školska ekskurzija polivalentnog sadržaja u kojima se ostvaruju raznovrsni sadržaji, a najčešći su:

- Učenje u okviru posjete kulturnim i povijesnim spomenicima, pogonima, poljoprivrednim i šumskim površinama i sl.
- Sudjelovanje u sportskim i drugim natjecanjima
- Druženje u slobodno vrijeme
- Rekreacija na sportskim terenima i u prirodi
- Razonoda u slobodno vrijeme prema izboru učenika.
- Školske ekskurzije s pretežito stručnim sadržajima koje su po sadržaju uže orijentirane:
 - Stručno znanstvena ekspedicija u okviru školske ekskurzije gdje se učeći istražuje i u istraživanju uči
 - Putujuće školske ekskurzije
 - Školske ekskurzije s pretežito svečarskim sadržajem (Skok, 2002).

Tablica 2. prikazuje vrste nastavnih ekskurzija prema De Zanu (2000).

Tablica 2. Vrste nastavnih ekskurzija prema De Zanu (De Zan, 2000:283)

Mjesto izvođenja	Sadržaj	Trajanje	Metodička namjena	Logički put	Broj učenika
priroda	biološka	jednosatna	uvodna	analitička	cijeli
travnjak	zoološka	dvosatna	istraživačka	sintetička	razed
vrt	botanička	poludnevna	ilustrativna	analitičko-	skupina
polje	ekološka	dnevna	mješovita	sintetička	učenika
park	geografska	višednevna		opisna	pojedini
seosko	povijesna			razvojna	učenici
gospodarstvo	prometna			komparativna	
zanatska	mješovita				
radionica					
tvornica					
Ustanova					
Muzej					
Izložba					

Slika 3. Nastavna ekskurzija učenika 4. razreda Osnovne škole Srinjine

(pribavljeno 10. 9. 2019 sa <http://www.os-srinjine.skole.hr/fotogalerija?show=album&id=64>)

Slika 4. Nastavna ekskurzija učenika 4. razreda Osnovne škole Srinjine

(pribavljeno 10. 9. 2019 sa <http://www.os-srinjine.skole.hr/fotogalerija?show=album&id=64>)

6. ŠKOLA U PRIRODI

Škola u prirodi specifičan je oblik odgojno-obrazovnog rada suvremene škole u cilju ostvarivanja nastavnih sadržaja i izvannastavnih aktivnosti. Škola u prirodi oblik je nastave koji se organizira višednevno na posebno odabranome prirodnom odredištu s odgovarajućim uvjetima zatvorenoga i otvorenog prostora za poučavanje i učenje. Vremenski škola u prirodi traje od sedam do četrnaest dana (Omerović i Zukorlić, 2019: 12).

Prema Pravilniku o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole škola u prirodi je oblik višednevne nastave koja se održava izvan mjesta stanovanja u prirodnom odredištu, s odgovarajućim uvjetima prilagođenim učenju i poučavanju u zatvorenome i otvorenome prostoru. U pravilu se organizira za učenike trećega i/ili četvrtoga razreda osnovne škole, odnosno u skladu s razvojnim sposobnostima učenika s teškoćama u razvoju.⁵

Škola u prirodi može se organizirati na tri načina:

- Nastavne aktivnosti jednog razreda odvijaju se u prostoru s internatskim smještajem učenika;
- Nastavne aktivnosti jednog razreda odvijaju se u prirodi s tim da se djeca dovode iz grada;
- Učenici dolaze jedan ili dva tjedna u internatsku školu (Omerović i Zukorlić, 2019: 14).

6. 1. Ciljevi škole u prirodi

6. 1. 1. Zdravstveno-rekreativni ciljevi škole u prirodi

U školi u prirodi zdravstveni se ciljevi ostvaruju kroz aktivnosti koje utječu na očuvanje i unaprjeđivanje zdravlja te poticanje razvoja zdravih životnih navika. One se uglavnom odvijaju na otvorenome gdje su djeca izložena prirodnim faktorima kao što su sunce, čisti zrak, raznovrsnost i bogatstvo zvukova i mirisa.

⁵ Agencija za odgoj i obrazovanje. *Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno-obrazovnih aktivnosti izvan škole*. Pribavljeno 7.8.2019. sa <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=5853&naziv=pravilnici>

Aktivnosti škole u prirodi jačaju dječji imunitet, poboljšavaju apetit i krvnu sliku, a boravak na planinama donosi poboljšanje hemoglobina i broja eritrocita. Djeca se iz škole u prirodi vraćaju psihički i fizički svježija (Nikolić, 1994).

Škola u prirodi organizirana u zimskom periodu zbog zimskog zraka pogodna je za jačanje dječjeg organizma. Ako se organizira u mjestima gdje ima snijega, prevladava će nastavni sadržaji koji se mogu organizirati na snijegu. Neke od tih aktivnosti su sljedeće:

- Sanjkanje
- Grudanje
- Skijanje
- Svi prirodni oblici kretanja – hodanje, trčanje, skakanje, bacanje, potiskivanje, vučenje
- Elementarne i štafetne igre – trčanje za najvećom pahuljom, vijugavo trčanje oko drveća, preskakanje preko grude, gađanje pokretnih i nepokretnih ciljeva, oponašanje životinja i hodanje po dubokom snijegu (Omerović, Zukorlić, 2019).

Škola u prirodi organizirana u ljetnom periodu, pogotovo boravak u primorskom kraju, omogućuje aktivnosti u vodi i uz vodu. Značaj takvih aktivnosti je:

- Utječu na pravilno držanje tijela
- Utječu na poboljšanje pokretljivosti zglobova
- Aktivira se cijela muskulatura tijela
- Opušta se živčani sustav
- Pozitivno utječe na kardiovaskularni i dišni sustav
- Utječe na funkcionalne i motorički sustav
- Plivanje čuva kondiciju i skladan psihofizički razvoj
- Stvaraju se trajne navike za održavanjem osobne higijene i ponašanja na plaži (Omerović, Zukorlić, 2019).

6. 1. 2. *Obrazovno-odgojni ciljevi škole u prirodi*

Tablica 3. Škola u prirodi u cjelokupni razvoj ličnosti djeteta (Omerović, Zukorlić, 2019)

Intelektualni razvoj	<ul style="list-style-type: none">• stjecanje bitnih znanja o razvoju prirode, društva i ljudskog mišljenja• razvijanje istraživačkog duha i motivacije za učenjem, radoznalosti i sl.• razvijanje perceptivnih sposobnosti, analitičkog i sintetičkog mišljenja, zaključivanja, apstraktnog mišljenja• samostalno stjecanje znanja, provjera i primjena stečenog znanja u praksi i dugoročnije pamćenje naučenih sadržaja• sposobnosti spontanog mišljenja, zainteresiranosti i istraživačke radoznalosti za svijet• razvijanje sposobnosti postavljanja pitanja• obrazovanje za održivo društvo
Ekološki odgoj	<ul style="list-style-type: none">• poštovanje i ljubav prema svemu živom• hvaćanje utjecaja sredine (zrak, voda, svjetlost) na rast, razvoj i opstanak živih bića• svijest o utjecaju čovjeka na okruženje i mjesto čovjeka u lancu prehrane• spoznaja čovjeka kao dijela biosfere• shvaćanje posljedica nepromišljenog odnosa čovjeka prema prirodi po čovjekovo zdravlje i održivi razvoj• razumijevanje potrebe harmoničnog odnosa između čovjeka i prirode• izgrađivanje stava prema zdravome stilu življenja• sposobnost donošenja ekoloških odluka
Moralni razvoj	<ul style="list-style-type: none">• donošenje i usvajanje pravila i normi ponašanja te pridržavanje dogovorenih pravila• podizanje i jačanje osjećaja odgovornosti za vlastite postupke i rezultate

	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje ljubavi prema vlastitom zavičaju i osjećaj ponosa zbog te pripadnosti • pravilan odnos prema nasljeđu iz prošlosti • razvoj empatije, solidarnosti, socijalne i ekološke odgovornosti, zrelosti i autonomije, jačanje ličnosti
Radni odgoj	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje radne i tehničke kulture mladih i njihovog pozitivnog odnosa prema radu • razvijanje svijesti o značenju rada i pravilnog odnosa prema radu • ovladavanje radnim vještinama i navikama, kao i sposobnostima neposredne primjene stečenih znanja u praksi • razvijanje hrabrosti, odgovornosti, odlučnosti i upornosti • razvijanje natjecateljskog duha, kulture navijanja i prihvaćanja poraza i pobjede • shvaćanje posljedica čovjekovog rada nepromišljenim odnosom prema prirodi • razumijevanje otuđenja čovjeka od prirode i od ljudi uslijed tehnološkog napretka
Estetski razvoj	<ul style="list-style-type: none"> • razvijanje sposobnosti uočavanja, doživljavanja, vrednovanja i stvaranja lijepog u prirodi i u životu • razvijanje poštovanja prema narodnoj baštini • poticanje razvoja i bogaćenje rječnika, kulture usmenog i pismenog izražavanja • upoznavanje i doživljavanje prirode i buđenje emocionalne osjetljivosti • jačanje empatijskog odnosa prema prirodi i istraživanju prirode

6. 1. 3. Socijološki ciljevi škole u prirodi

Aktivnosti škole u prirodi značajne su za socijalni razvoj djeteta jer:

- se međusobno upoznaju i zbližavaju
- ulaze u raznovrsne vršnjačke grupe, surađuju i stvaraju nove veze i prijateljstva

- sve vrijeme provode u kolektivu što omogućuje stjecanje radnih navika, poštovanje dogovora i pravila zajedničkog života, preuzimanje i izvršavanje dužnosti i obveza
- slobodnije komuniciraju
- razvijaju empatiju
- uvježbavaju socijalne vještine – usmjeravanje pažnje na tuđe osjećaje i interese, razvijanje sposobnosti interpretiranja tuđeg ponašanja, njegovanje verbalne i neverbalne komunikacije i sl. (Omerović i Zukorlić, 2019).

6. 2. Aktivnosti škole u prirodi

Metode i oblici rada škole u prirodi u funkciji su svladavanja školskog programa i u skladu su s odgojno-obrazovnim ciljevima, a također poštuju metodičke postupke spoznavanja okoliša (npr. percipiranje, opisivanje, uspoređivanje, mjerenje, prikupljanje i razvrstavanje podataka, objašnjavanje, razumijevanje prirode, samostalno postavljanje novih pitanja i traženje odgovora na njih) (Omerović i Zukorlić, 2019: 34).

U školi u prirodi najčešće se koriste sljedeće aktivnosti:

- promatranje pojava i predmeta iz neposredne prirodne sredine
- demonstracija pojava i predmeta
- prikazivanje filmova i dijafilmova
- rad na tekstu
- crtanje i ručni rad (Omerović i Zukorlić, 2019).

Školu u prirodi treba shvatiti kao:

- kompleksna istraživanja znanja iz različitih područja o pitanjima iz životne stvarnosti učenika
- racionalno kretanje kroz nastavna područja i sjedinjavanje različitih elemenata u misaone cjeline koje stvarno odražavaju životnu stvarnost
- jedinstvena zajednička čvorišta u znanju koja potiču učenike da iznose pronalaze odnose, stvaraju modele, sustave i strukture
- primijenjenu metodologiju i jezik više predmeta radi istraživanja problema ili iskustava
- spajanje više predmetnih područja u jedno onako kako djeca u svakodnevnoj stvarnosti savladavaju predmete i pojave spajajući ih u jedinstven proces

- novi način razmišljanja
- priprema za primjenu znanja u novim situacijama primjenom usvojenih misaonih modela (Vilotijević, Vilotijević 2008).

Slika 5. Škola u prirodi – Hrvatsko zagorje – Katolička osnovna škola *Josip Pavlišić*

(Pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://kat-os-jpavlisic.hr/obiljezavanje-vaznih-dana/>)

Slika 6. Škola u prirodi – Hrvatsko zagorje – Katolička osnovna škola *Josip Pavlišić*

(Pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://kat-os-jpavlisic.hr/obiljezavanje-vaznih-dana/>)

7. NASTAVNA PRIPREMA ZA JEDNODNEVNU NASTAVNU POSJETU BRODSKO-POSAVSKOJ ŽUPANIJI

3. razred

1. SPOMEN-DOM *DRAGUTIN TADIJANOVIĆ*

Spomen-dom *Dragutin Tadijanović* nalazi se u prizemlju palače *Horvat* u Ulici Ante Starčevića 8 u Slavonskome Brodu. Prostor prikazuje i dočarava vrijednosti svake sobe pjesnikova zagrebačkog stana u Gajevoj ulici. U svakoj sobi nalazi se autentični namještaj, bogate arhive, rukopisi, skulpture, fotografije, pisma, knjige i umjetnine.⁶

Učenici će na početku ove jednodnevne posjete obići Spomen-dom Dragutina Tadijanovića. U 3. razredu osnovne škole učenici su već upoznali poeziju Dragutina Tadijanovića, a sada će uz pomoć stručne osobe (vodiča) saznati nešto više o životu i radu ovog književnika. Također, na raspolaganju su i audio zapisi autora kako recitira neke od svojih pjesama, koje će učenici poslušati, a nakon toga će jednu od pjesama interpretirati.

Unutrašnjost Spomen-doma *Dragutin Tadijanović*

(pribavljeno 10. 9. 2019. sa <http://www.visitslavonija.hr/moja-lijepa-slavonija-kraj-save/kultura-galerije-spomen-dom-dragutina-tadijanovica-384>)

⁶ Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda: Spomen-dom Dragutina Tadijanovića. Pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://www.gugsb.hr/spomen-dom/>

2. RIJEKA SAVA

Nakon Spomen-doma, učenici će prošetati do rijeke Save i šetnice uz nju u centru grada. Aktivnosti:

- Razgovor o rijeci Savi (gdje izvire, gdje se ulijeva, gradovi i sela za koje učenici znaju da su na rijeci Savi)
- Određivanje smjera toka rijeke pomoću štapa
- Određivanje lijeve i desne obale rijeke.

Šetnica uz rijeku Savu u Slavonskom Brodu

(pribavljeno 10. 9. 2019. sa

https://sbplus.hr/slavonski_brod/politika/komunalni_poslovi/vodostaj_save_ponovno_raste.aspx#.XXfEGSgzblU)

3. MUZEJ BRODSKOG POSAVLJA – PRIRODOSLOVNI ODJEL

Nakon kratke šetnje uz rijeku Savu, učenici će posjetiti MBP – Prirodoslovni odjel. Prirodoslovni odjel osnovan je 1957. godine. Sastoji se od četiri zbirke:

- geološko-paleontološka – sadrži raznorodne fosilne materijale i uzorke sedimentnih stijena s područja broskog Posavlja, drugih krajeva Hrvatske i inozemstva
- mineraloško-petrografska – zbirka sadrži uzorke minerala i stijena iz Dilj gore, drugih krajeva Hrvatske i svijeta

- botanička – herbarij književnice Ivane Brlić-Mažuranić koji sadrži 215 primjeraka prešanog bilja
- zoološka – ova zbirka je tek u nastajanju, a za sada se sastoji od sedam primjeraka preparata ptica.⁷

Učenici će obići sve četiri zbirke, a detaljnije botaničku i zoološku. Prije obilaska botaničke zbirke, učenici će biti podijeljeni u radne skupine u kojima će izvršiti svoje zadatke nakon posjeta Muzeju.

- 1. Skupina** – između svih biljaka iz zbirke izabrat će 5 biljaka koje im nisu poznate od prije, a koje su prikupljene u okolici Slavenskog Broda te će izraditi osobne kartice tih biljaka. U Muzeju će nakon razgledavanja izabrati 5 biljaka, zabilježiti njihov naziv i podatke, fotografirati ako je moguće, a nakon razgledavanja u obližnjem će parku na velikom papiru pomoću fotografije nacrtati, a pomoću informacija iz muzeja i informacija koje samostalno pronađu na mreži napisati najvažnije podatke o biljci koju su izabrali.
- 2. Skupina** – između svih biljaka iz zbirke izabrat će 5 biljaka koje im nisu poznate od prije, a koje su prikupljene u različitim krajevima Hrvatske, osim onih iz okolice Slavenskog Broda. Ostatak zadatka je isti kao i 1. skupini.
- 3. Skupina** – između svih biljaka iz zbirke izabrat će 5 biljaka koje im nisu poznate od prije, a koje su prikupljene u inozemstvu. Ostatak zadatka je isti kao 1. i 2. skupini.

Nakon što svaka skupina završi svoj zadatak, izložiti će radove.

⁷ Muzej brodskog posavlja: Prirodoslovni odjel. Pribavljeno 10. 9. 2019. sa <http://www.muzejbp.hr/hr/odjeli/prirodoslovni-odjel/>

OSOBN A ISKAZNICA	Slika / crtež	Ime biljke/životinje: Stanište: Boja: Hrana: Razmnožavanje: Značenje:

Naputak za izradu osobne iskaznice biljke (pribavljeno iz Borić, E. 2009. *Priručnik za nastavu: istraživačka nastava prirode i društva.*)

4. ZOOLOŠKI VRT OBITELJI MILEC

Nakon izlaganja skupnog rada, posjeta se nastavlja putujući u prigradsko naselje Rušćica, u kojem se nalazi privatni zoološki vrt obitelji Milec. U ovom vrtu nalazi se oko 70 različitih životinjskih vrsti te preko 300 jedinki. Prevladavaju domaće životinje, ali mogu se pronaći i medvjedi, vukovi, tigrovi, orlovi, majmuni, zmijske i iguane. Ovo nije obični zoološki vrt već i azil u kojemu se unesrećenim i bespomoćnim divljim životinjama pruža pomoć, a nakon oporavka bivaju puštene u prirodu. ⁸

⁸ *Vikend planer: Upoznajte privatni zoološki vrt i azil za divlje životinje Milec.* Pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://vikendplaner.info/ideje/upoznajte-privatni-zooloski-vrt-i-azil-za-divlje-zivotinje-milec-2225.html>

5. EKO-ETNO SELO STARA KAPELA

Nakon zoološkog vrta, učenici će posjetiti Eko-etno selo Stara Kapela.

Udruga Eko-etno sela Stara Kapela uredila je pješačko-biciklističku stazu koja prolazi brežuljcima u dužini od 13 kilometara. Uz stazu se nalaze odmorišta, a na nekima od njih su izgrađene replike starih turskih čardaka. Također, označene su i poprečne staze kojima se može spustiti u selo bez da se prijeđe cijela dužina staze. Uz stazu se nalaze različite biljke, a njihovi nazivi označeni su na pločicama, a na pojedinim odmorištima nalaze se interpretacijske table sa slikama i nazivljem ptica, fotografije jestivih i nejestivih gljiva divljači koja obitava ili prolazi tim područjem⁹

Nakon dolaska u Eko-etno selo, učenici će ukratko poslušati najvažnije informacije, a nakon toga slijedi organiziran odlazak na ručak na kojemu će se nuditi tradicionalna jela. Nakon ručka slijedi razgledavanje i različite aktivnosti.

Eko-etno selo Stara Kapela (pribavljeno 10. 9. 2019. sa <https://tzbpz.hr/hr/turisticke-atrakcije/seoski-turizam/etno-eko-selo-stara-kapela.html>)

⁹ Stara Kapela. Pribavljeno 10. 9. 2019. sa <http://www.stara-kapela.hr/Ponuda.html>

1. aktivnost – **ptice**

Učenici će oslušivati prirodu ne bi li čuli glasanje ptica. Oponašat će sve zvukove koje čuju. Na interpretacijskoj tabli proučit će slike i nazivlje ptica, opisati ih, uočiti najvažnije detalje, primijetiti sličnosti i razlike između ptica. Zatim će se podijeliti u nekoliko manjih skupina. Svaka skupina proučit će i opisati pticu, a ostale će skupine pogađati o kojoj je ptici riječ.

2. aktivnost – **gljive**

Učenici će analizirati različite jestive i nejestive gljive koje se nalaze u selu. Pronaći će i naučiti nazive najčešćih jestivih gljiva. Zajedno će otpjevati pjesmicu *Molba gljive muhare*. Prije pjevanja, svaki učenik će u ograničenom vremenu pronaći ili izraditi nešto što će mu poslužiti kao instrument za sviranje.

3. aktivnost – **utrka**

Na biciklističkoj stazi održat će se utrka na 40 metara. Prilikom utrke, pratit će se različiti elementi: pravilan položaj tijela, pravilno trčanje, poštivanje startne i ciljne linije, poštivanje signala za početak utrke.

4. aktivnost – **tjelovježba na otvorenom**

Učenici će se nakon trčanja razgibati izvodeći različite vježbe. Vježbanje vodi učitelj/ica.

5. aktivnost – **slobodne aktivnosti**

Učenici igraju nogomet, rukomet, tenis, odbojku ili se bave nekim drugim aktivnostima ovisno o njihovoj želji. Nakon slobodnih aktivnosti slijedi povratak kući.

7. ZAKLJUČAK

Izvanučionička je nastava jedan od najpoželjnijih oblika nastave u nastavi prirode i društva, ali i nastavi općenito. U ovo vrijeme kada tehnologija zauzima sve više mjesta u životima ljudi, iznimno je važno s učenicima provoditi vrijeme u prirodi. Izvanučionička nastava ima mnogo prednosti nad učioničkom nastavom: znanje koje se na ovaj način stekne trajno je, učenici uče iskustveno, sami otkrivaju, istražuju i opažaju. Izlaskom iz učionica učenici mogu doživjeti prirodu svim svojim osjetilima: promotriti iz svih kutova, oslušivati, pomirisati, dotaknuti, za razliku od učioničke nastave u kojoj učenici prirodu promatraju u udžbenicima ili na slikokazima.

Izvanučionička nastava može biti organizirana gotovo svugdje u prirodi. To može biti školski vrt, obližnja šuma, livada, travnjak, jezero i slično. Za vrijeme izvanučioničke nastave učenici borave na svježem zraku, slobodno se kreću i nisu ograničeni prostorom kao u učionici. Svaki oblik izvanučioničke nastave pozitivno utječe na učenike i na njihovo zdravstveno stanje, bilo da se radi o kraćem izletu, školskoj ekskurziji, ljetovanju ili zimovanju. Izvanučionička nastava može se planirati u bilo koje godišnje doba jer je za svako od njih dostupno mnogo različitih aktivnosti na otvorenom.

LITERATURA

- Bartlett, Sheridan (1996). Access to Outdoor Play and Its Implications for Healthy Attachments. Unpublished article, Putney, VT
- Bezić, K. (1998). *Metodika nastave prirode i društva: tehnologija nastave: knjiga treća*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Bognar, L., Matijević, M. (1993). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Borić, E. (2009). *Priručnik za nastavu: Istraživačka nastava prirode i društva*. Osijek.
- Cobb, E. (1977). *The Ecology of Imagination in Childhood*, New York: Columbia University Press.
- Crain, W. (2001). Now Nature Helps Children Develop. *Montessori Life*, Summer 2001.
- De Zan, I. (2000). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Faber Taylor, A., Kuo, F.E. and Sullivan, W.C. (2001). Coping with ADD: The surprising connection to green play settings. *Environment & Behavior*, 33(1/2001), 54-77.
- Fjørtoft, I., Sageie, J. (2000). The Natural Environment as a Play- lum of school grounds. for Children: Landscape description and analyses of a nat. ural playscape. *Landscape and Urban Planning*, 48, 83–97.
- Moore, Robin C. (1986). The Power of Nature Orientations of Girls and Boys Toward Biotic and Abiotic Play Settings on a Reconstructed Schoolyard. *Children's Environments Quarterly*, 3, (3/1986), 52-69
- Moore, R., Wong, H. (1997). *Natural Learning: Rediscovering Nature's Way of Teaching*. Berkeley: MIG Communications.
- Nikolić, R. (1994). *Pedagoške vrednosti škole u prirodi*. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet Institut za pedagogiju i andragogiju i Univerzitet u Kragujevcu, Učiteljski fakultet u Užicu.
- Omerović, M., Zukorlić, M. (2019). *Škola u prirodi: pedagoško-ekološke osnove*. Tuzla: Offset.

Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Young Choi, M., Sanders, D., Benefield, P. (2004). A review of Research on Outdoor Learning. *National Foundation for Educational Research and King's College London*.

Skok, P. (2002). *Izvanučionička nastava*. Zagreb: Pedagoški servis.

Uzelac, V. (1993). *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.

Vilotijević, M., Vilotijević, N. (2008). *Inovacije u nastavi*. Vranje: Učiteljski fakultet.

Wattchow, B., Brown, M. (2011). *A Pedagogy of Place: Outdoor Education for a Changing World*. Australia, Victoria: Monash University Publishing.

Wells, Nancy M., Evans, Gary W., (2003). Nearby Nature: A Buffer of Life Stress Among Rural Children. *Environment and Behavior*, 35 (3/2003), 311-330.

Wilson, Ruth A. (1997). The Wonders of Nature - Honoring Children's Ways of Knowing, *Early Childhood News*, 9 (2/1997).